

Stav biotickej zložky životného prostredia SR

Doteraz bola otázka otázkou stavu biotickej zložky životného prostredia (bioty) na Slovensku kladená najmä z prirodzenej túžby človeka vedieť, ako na tom naša príroda je. Prichádza však doba, kedy bude potrebné túto otázku zodpovedať aj podľa smerníc EÚ, ktorými je SR viazaná. Európska komisia už otvorenejšie a tvrdšie hovorí o tom, že doba vyhovárania sa na nedostatok poznatkov sa skončila a nastal čas, kedy otázka stavu biodiverzity bude musieť byť jednoznačne zodpovedaná. Prvým krokom k tomu bola súhrnná správa (reporting) predkladaná všetkými členskými štátmi EÚ na prelome rokov 2007 – 2008. V rámci bioty sa síce zaoberá len rastlinami, živočíchmi a biotopmi európskeho významu, ale vzhľadom na komplexnosť a obsah zobieraných informácií je významným krokom vpred. Keďže Slovensko patrí do dvoch biogeografických regiónov (alpský a panónsky), hodnotenie stavu druhov a biotopov bolo vykonávané pre každý bioregión osobitne. Na hodnotení sa podieľalo viac ako 30 slovenských expertov. Stručné zhrnutie stavu skupín živočíchov, rastlín a biotopov v tomto článku vychádza z údajov zobieraných pre účely tejto správy.

Druhy európskeho významu

Hodnotilo sa 150 druhov živočíchov a 50 druhov rastlín. V rámci štyroch kategórií (priaznivý, nevyhovujúci, zlý, neznámy) sa hodnotili tieto kritériá: populácia, areál, biotop druhu a vyhliadky do budúcnosti.

Bezstavovce

Zhodnotenie celkového stavu bezstavovcov je pomerne náročné vzhľadom na rôznorodosť v zastúpení druhov. Správu sme podávali aj o druhoch, ktoré majú u nás len jedinú lokalitu ako napr. hnedáčik chrastavcový (*Euphydryas aurinia*), koník Brunnerov (*Paracaloptenus caloptenoides*), šidlovka Brauerova (*Sympecma braueri*), ale aj o druhoch, ktoré sú rozšírené v rámci veľkej časti alebo celého Slovenska, napr. slimák záhradný (*Helix pomatia*). Avšak o viac ako 1/4 druhov bezstavovcov máme tak málo údajov, že nebolo možné ich

sa nachádza v stave priaznivom, modráčik bahňavý (*Maculinea nausithous*) je hodnotený v nevyhovujúcom až zlom stave. Pritom oba druhy obývajú totožné

Ropucha zelená (*Bufo viridis*), zo všetkých ropúch najlepšie prispôbená na nedostatok vody (foto: L. Černečká)

lokality, extenzívne využívané vlhké krvavcové lúky so zachovaným vodným režimom. Určitú úlohu tu pravdepodobne zohrávajú vývojové štádiá, kedy húsenice oboidoch druhov praktizujú vnútrodrohový i medzidrohový kanibalizmus. Alarmujúci je aj výsledok nášho najznámejšieho motýľa jasoňa červenookého (*Parnassius apollo*). Vzhľadom na malý počet lokalít výskytu (24 – 30) je nevyhovujúci a zhoršujúci sa stav odrazom úbytku populácie v dôsledku sukcesie a zalesňovania na úkor jeho hostiteľských rastlín, ktoré sú svetlomilné, hlavne rozchodníka bieleho (*Sedum album*). Naproti tomu niektoré druhy ako fuzáč alpský (*Rosalia alpina*), priadkovec trnkový (*Eriogaster catax*) a ďalšie sú v stave priaznivom. Zaujímavý je aj výsledok stavu druhov vyvíjajúcich sa v mŕtvom dreve. Fuzáč veľký (*Cerambyx cerdo*), plocháč červený (*Cucujus cinnaberinus*), pižmovec hnedý (*Osmoderma eremita*) a *Boros schneideri* sú v neznámom stave zachovania.

Ich skrytá forma života a pomerne dlhé vývojové štádiá sú veľmi náročné na získavanie poznatkov (tab. 1, pozri prílohu, s. 22).

Plazy a obojživelníky

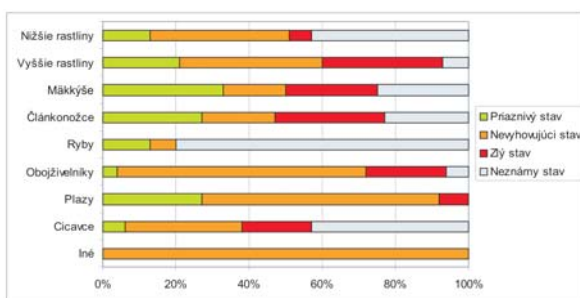
Celkový stav zachovania plazov a obojživelníkov vyplývajúci z údajov z reportingu nie je vôbec pozitívny. Len jašterica bystrá (*Lacerta agilis*) a jašterica múrová (*Podacris muralis*) boli hodnotené v stave priaznivom v alpskom aj panónskom bioregiónu. Jašterica múrová sa pravdepodobne v minulosti na našom území nevyskytovala, človek však svojou činnosťou neustále vytvára nové vhodné biotopy pre tento druh a zjavne sa jej u

nás darí. Je však ohrozená sukcesiou a upustením od pôvodných foriem hospodárenia rovnako ako jašterica zelená (*Lacerta viridis*), lebo zarastaním xerothermných krovin dochádza k úbytku vhodných biotopov pre tento druh. Skokan hnedý (*Rana temporaria*) je v priaznivom stave len v alpskom bioregiónu. Všetky ostatné druhy sú v nevyhovujúcom alebo zlom stave! V panónskom bioregiónu sú na tom najhoršie druhy korytnačka močiarna (*Emys orbicularis*) a skokan ostropýsky (*Rana arvalis*), v alpskom skokan krátkonohý (*Rana lessonae*) a mlok hrebenatý (*Triturus cristatus*). Nepriaznivé závery stavu biotopov, v ktorých plazy a obojživelníky žijú, sú takmer totožné s celkovými závermi stavu druhov, čo naznačuje významnú väzanosť plazov a obojživelníkov na svoje prostredie a jeho kvalitu. Výsledky slovenského reportingu vôbec nie sú prekvapujúce. Aj v rámci celej Európy sa javí skupina plazov a obojživelníkov ako najviac ohrozená spomedzi všetkých druhov európskeho významu a je potrebné venovať im nemalú pozornosť. Čiastkové závery teda naznačujú, že vzhľadom na silnú väzanosť týchto druhov na biotop, by mali byť manažmentové opatrenia zamerané práve na zlepšenie kvantity a kvality ich biotopov (tab. 2, pozri prílohu, s. 23).

Ryby

Úroveň poznatkov o výskyte a stave chránených druhov rýb je veľmi malá. Až pri 19 z 24 hodnotených druhov rýb bolo možné odhadnúť veľkosť populácie len na základe veľmi chudobných údajov alebo expertného odhadu. Spôsobené je to najmä náročnou metódou monitorovania (najmä ichtyologické prieskumy). Veľkosť populácie bolo možné presnejšie vyhodnotiť pri boleňovi dravom (*Aspius aspius*), mreňe severnej (*Barbus barbus*), lipňovi tymiánovom (*Thymallus thymallus*), lopatke dúhovej (*Rhodeus sericeus amarus*) a blatniakovi tmavom (*Umbra krameri*). V prípade prvých štyroch druhov, ktoré sú aj lovené, je to z dôvodu evidencie úlovkov Slovenským rybárskym zväzom. Blatniak tmavý je druhom, ktorému sa v posledných rokoch venuje väčšia pozornosť kvôli realizácii jeho programu záchrany. Stav týchto druhov bolo možné vzhľadom na lepšiu bázu údajov aj vyhodnotiť. V priaznivom stave sa nachádza len boleň dravý a lopatka dúhová, ktorých populácie a areál boli hodnotené ako vyhovujúce. Referenčná (cieľová) veľkosť populácie a areál všetkých ostatných druhov rýb však majú byť väčšie ako v súčasnosti. Ich celkový stav je klasifikovaný ako neznámy. Alarmujúca je situácia s niektorými v minulosti bežnými druhmi rýb (hlaváčka, lipeň, mreň), ktorých populácie sú v súčasnosti ohrozené najmä reguláciami tokov, výstavbou bariér a predáciou kormorána veľkého. Z kriticky ohrozených druhov sa na Slovensku zatiaľ vyskytujú mihule (*Lampetra planeri*, *Eudontomyzon danfordi*, *E. mariae*), kolký (*Zingel streber*, *Z. zingel*), hrúz Kesslerov (*Gobio kesslerii*), hrúz úzaty (*Gobio uranoscopus*), blatniak tmavý (*Umbra krameri*) a čík európsky (*Misgurnus fossilis*). Napriek tomu, že sa v poslednom desaťročí v našich tokoch zlepšila čistota vody, v oblasti revitalizácie poškodených úsekov tokov a spriechodnenia riek máme obrovské rezervy. Obecne môžeme povedať, že chránené druhy rýb sú málo preskúmané, preto bude nevyhnutné venovať im väčšiu pozornosť (tab. 3, pozri prílohu, s. 23).

Graf 1 Zachovanie stavu druhov európskeho významu (údaje z reportingu)

stav ani odhadnúť, t. j. nachádzajú sa v neznámom stave, napr. bystrušky: bystruška potočná (*Carabus variolosus*), bystruška Zawadského (*Carabus zawadskii*), jedine u bystrušky južnej (*Carabus hungaricus*) bolo možné stanoviť stav. V panónskom bioregiónu, v ktorom sa tento druh vyskytuje, však bol vyhodnotený v zlom stave. Podobná situácia je aj pri mäkkýšoch, kde druhy pimprlík bruškátý (*Vertigo moulinsiana*) a pimprlík močiarny (*Vertigo geyeri*) neboli monitorované a disponujeme len staršími údajmi pred roku 1990. Zaujímavý je výsledok porovnania stavu 2 druhov modráčikov: kým modráčik krvavcový (*Maculinea teleius*)

Cicavce

Hodnotených bolo 48 druhov cicavcov. S výnimkou všetkých u nás zaznamenaných 28 druhov netopierov, sa jedná o najlepšie preskúmanú skupinu živočíchov. V priaznivom stave sa v súčasnosti nachádzajú len 3 druhy: bobor vodný (*Castor fiber*), medveď hnedý (*Ursus arctos*) a vlk dravý (*Canis lupus*) v alpском bioregiónе. Naopak v zlom stave bolo hodnotených až 11 druhov: syseľ pasienkový (*Spermophilus citellus*), kamzík vrchovský tatranský (*Rupicapra rupicapra tatrica*), svišť vrchovský tatranský (*Marmota marmota latirostris*), zubor hrivnatý (*Bison bonasus*), tchor svetlý (*Putorius eversmanni*), hraboš tatranský (*Microtus tataricus*), hraboš severský panónsky (*Microtus oeconomus mehelyi*), plch lesný (*Dryomys nitedula*), myšovka stepná (*Sicista betulina*) a 2 druhy netopierov - lietavec sťahovavý (*Miniopterus schreibersii*), raniak hrdzavý (*Nyctalus noctula*). Stav väčšiny druhov netopierov bol hodnotený ako neznámy. Napriek realizácii čiastkového

Medveď hnedý (*Ursus arctos*) sa nachádza v priaznivom stave (foto: J. Černecký)

monitoringu netopierov je odhad ich populácií veľmi problematický. Všetky ostatné druhy cicavcov boli hodnotené v stave nevyhovujúcom. Napriek uvedenému je u polovice cicavcov (najmä netopierov) priaznivý trend vývoja populácií. Predpokladáme však, že väčšinou sa nejedná o reálny nárast veľkosti populácií netopierov, ale len o zvýšenie úrovne poznania. Reálny nárast početnosti bol v posledných rokoch zaznamenaný u druhov: medveď hnedý, bobor vodný, vlk dravý. V dôsledku realizácie programu záchrany stúpa od roku 2001 aj početnosť kamzika vrchovského tatranského (*Rupicapra rupicapra tatrica*). Klesajúci trend početnosti majú mačka divá (*Felis silvestris*), rys ostrovid (*Lynx lynx*), svišť vrchovský tatranský (*Marmota marmota latirostris*), syseľ pasienkový (*Spermophilus citellus*), kuna lesná (*Martes martes*), hraboš severský panónsky (*Microtus oeconomus mehelyi*) a lietavec sťahovavý (*Miniopterus schreibersii*), (tab. 4, pozri prílohu, s. 23).

Rastliny

Kvalita údajov o výskyte rastlín európskeho významu je s výnimkou machorastov relatívne dobrá. Od roku 2005 je pre 37 vyšších rastlín založená monitorovacia sieť, ktorú spravuje Štátna ochrana prírody SR v rámci čiastkového monitorovacieho systému BIOTA. Vychádzajúc z reportovaných údajov sú na tom chránené rastliny horšie v južnej časti Slovenska. Človekom viac atakovaná Panónska nížina nevytvára pre výskyt chránených druhov rastlín vhodné podmienky. Až 79 % rastlín sa tu nachádza v nevyhovujúcom alebo zlom stave. Lepší stav zachovania dosahujú rastliny vysky-

tujúce sa v alpском bioregiónе (stredná a severná časť Slovenska), čo vyplýva z menšieho narušenia prírodného prostredia. Kým v panónskej časti SR sa z 29 tu vyskytujúcich druhov európskeho významu až 12 nachádza v zlom stave, v alpскеj časti sa zo 40 druhov „len“ 7 nachádza v zlom stave. K najviac ohrozeným druhom patrí napr. jesienka piesočná (*Colchicum arenarium*), na Slovensku rastúca na jedinej lokalite v blízkosti Štúrova na severnej hranici svojho areálu. Jedinú lokalitu na Slovensku majú aj ostrík močiarny (*Ostericum palustre*), kosienka karbinolistá (*Serratula lycopifolia*) a mečík močiarny (*Gladiolus palustris*). K druhom, ktoré majú u nás menej ako 5 lokalít, sa zaraďujú napr. aj bahnička kranská (*Eleocharis carniolica*) – 2 lokality, hlúzovec Loeselov (*Liparis loeselii*) – 2 lokality, kosa-tec piesočný (*Iris humilis subsp. arenaria*) – 3 lokality, jazýčkovec jadranský (*Himantoglossum adriaticum*) – 4 lokality, slezinník nepravý (*Asplenium adulterinum*) – 4 lokality. Tieto druhy najviac ohrozuje upustenie od tradičného hospodárenia (kosenie), následná sekundárna sukcesia, zmeny vodného režimu, invázne a expanzívne druhy. Väčšina druhov nachádzajúcich sa v nepriaznivom stave sa vyskytuje na veľmi špecifických a zraniteľných typoch biotopov (rašeliniská, slatiny, podmáčané lúky, viate piesky atď.). Najväčšiu skupinu tvoria rastliny nachádzajúce sa v nevyhovujúcom stave. V priaznivom stave sa nachádzajú druhy ako snežienka jar-ná (*Galanthus nivalis*), zvonček hrubokoreňový (*Campanula serrata*) a ďalšie, ktoré sú v západnej Európe už pomerne vzácné, prípadne sa tam vôbec nevyskytujú, napr. cyklámen tatranský (*Cyclamen fatrense*), lyžičník tatranský (*Cochlearia traetae*) či vrchovka alpská (*Tozzia carpathica*). V rozpore s pomerne jasným hodnotením vyšších rastlín je neznámy stav zachovania machorastov (nižších rastlín), čo treba najskôr dohnať ich zmapovaním a zavedením systematického monitoringu (tab. 5, pozri prílohu, s. 23).

Biotopy európskeho významu

Na Slovensku sa vyskytuje 66 typov biotopov európskeho významu, ktoré môžeme kategorizovať do 9 skupín. Početné sú skupiny lesných (18) a travinnobylinných (15) biotopov. Najmenej je u nás zastúpená skupina slanomilných biotopov (2), pieskov (1) a tvrdolistých krovín (1). Okrem nich rozlišujeme sladkovodné biotopy (9), vresoviská a krovinné biotopy mierneho pásma (5), rašeliniská (7) a skalné biotopy a jaskyne (8). V prípade biotopov sa hodnotil areál biotopu, rozloha biotopu, štruktúra, funkcie a typické druhy príznačné pre biotop a jeho vyhliadky do budúcnosti. Ako vyplýva z grafu č. 2, na Slovensku je alarmujúci stav v prípade slanomilných biotopov. Na príčine je najmä pokles hladiny podzemných vôd, zánik tradičného hospodárenia, sekundárna sukcesia a ohrozenie poľnohospodárskou činnosťou (napr. rozoraním). Tieto faktory spôsobili nadmerné vysušenie pôdy, zmeny v jej chemických vlastnostiach, zmenu druhového zloženia, hromadenie biomasy, a tým postupné znižovanie rozlohy slanísk. Daný stav by čiastočne mohli zvrátiť okamžité manažmentové opatrenia v podobe lokálnych zmien vodného režimu, záchrany miznúcich populácií vybraných druhov rastlín ex situ či extenzívneho spásania lokalít.

Jediný biotop vyskytujúci sa na Slovensku zo skupiny pobrežných a vnútrozemských pieskových biotopov sú vnútrozemské panónske pieskové duny (2340). Tento prioritný biotop sa u nás nachádza len na kyslých kremičitých pieskoch na Borskej nížine. Celkové nepriaznivé hodnotenie vyplývalo z nepriaznivej štruktúry, funkcií a zastúpenia jeho typických druhov. Keďže nové nespúvané duny sa už prirodzenou cestou nevytvárajú, pre ich zachovanie je potrebné aspoň na vymedzenom priestore zabrániť umelému zalesňovaniu, odstraňovať nálet a vegetačný kryt, ochrániť ich pred zastavaním, zavezením odpadom, ťažbou piesku a aktivitami, ktoré by zvýšili množstvo živín v substráte a mali tak za následok expanzívny rozvoj niektorých druhov tráv. Celkové hodnotenie sladkovodných biotopov je taktiež nepriaznivé. Najhoršie sa javí biotop 3270 – rieky s bahňitými až piesočnatými brehmi s vegetáciou zväzov *Chenopodium rubri p.p.* a *Bidention p.p.* Jeho zachovanie si vyžaduje obnovenie meandrov a chýbajúcich brehových porastov pôvodných druhov drevín, odstránenie inváznych druhov rastlín a zamedzenie znečistenia vypúšťaním odpadu. Neznámy je stav druhov veľmi chudobných oligotrofných až mezotrofných vôd s bentickou vegetáciou chár (3140). Tento biotop v procese sukcesie zaniká a opäť sa objavuje v určitom štádiu vývoja na nových stanovištiach. Neznámy je aj stav nížinných až horských vodných tokov s vegetáciou zväzu *Ranuncion fluitantis* a *Callitricho-Batrachion* (3260). Typickým obrazom tohto biotopu sú porasty ponorené vo vode, ktoré korenia na dne a čiastočne sa vznášajú na vodnej hladine.

Väčšina vresovísk a krovinných biotopov sa nachádza v priaznivom stave. Nepriaznivý stav sme zaznamenali len z pohľadu štruktúry, funkcie a typických druhov v prípade subalpínskych (4080) a xerothermných (40A0) krovín. Xerothermné kroviny, ktoré sú charakteristické svetlomilnými a teplomilnými bylinami v podraсте (diferenciačný znak od bežných kriačtinových spoločenstiev s nitrofilným podrastom), sa v minulosti často odstraňo-

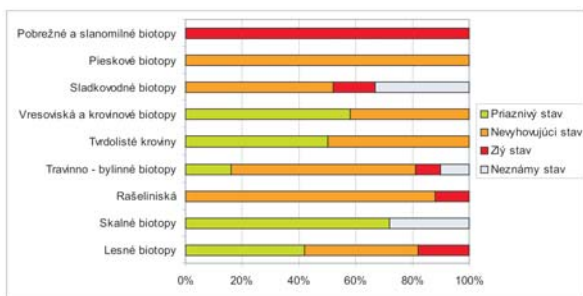
Jazýčkovec jadranský (*Himantoglossum adriaticum*) európsky významný druh v zlom stave hodnotenia je považovaný za najexotickejšiu orchideu na Slovensku (foto: M. Mihaliková)

Zložky životného prostredia a ich ochrana

Graf 2 Zachovanie stavu biotopov európskeho významu (údaje z reportingu)

valí a boli premieňané na vinice a polia, ale v súčasnosti pozorujeme ich prirúbanie v dôsledku nedostatočného obhospodarovania lúk a pasienkov. *Vresoviská (4030)*, okrem alpínskych, sú zaujímavé potrebou radikálnejších manažmentových zásahov. Približne každých 15 rokov je vhodné ich v zime vypáliť na zamrzutej pôde, čím sa odstráni surový humus a porasty vresu sa obnovia. Skupinu *tvrdolistých krovín* u nás reprezentuje jediný biotop európskeho významu *5130 porasty borievky obyčajnej*. Ide o pomerne rozšírený biotop v priaznivom stave, ktorý sa roztrúsene vyskytuje na celom území Slovenska. Predstavuje nasledujúce sukcesné štádium po extenzívne využívaných pasienkoch, pričom jeho vývoj postupne smeruje k lesnému spoločenstvu.

Skupina *travníno-bylinných biotopov* je na Slovensku druhou najzastúpenejšou. Jej stav sa hodnotil takmer v 70 % ako nevyhovujúci. Priaznivé hodnotenie dosiahol len biotop *dealpínskych travníno-bylinných porastov (6190)*, ktorý má na mnohých lokalitách zabezpečenú územnú ochranu. Cieľový manažment, ktorý by zabránil jeho prirodzenému zarastaniu, by mu mal zabezpečiť priaznivý stav aj do budúcnosti. Pomerne rozšírené a druhovo bohaté sú *nížinné a podhorské kosné lúky (6510)*, ktoré takisto vylepšujú celkový neružový obraz hodnotenia travníno-bylinných biotopov. Veľmi zlý je napr. stav pionierskych travníno-bylinných spoločenstiev na bázických vnútrozemských viatych pieskoch, ktoré sú klasifikované ako prioritný biotop *6120 - suchomilné travníno-bylinné porasty na vápňitých pieskoch*. V súčasnosti predstavujú veľmi vzácne rastlinné spoločenstvá pieskomilných druhov, ktoré osídľujú uvoľnené pieskové duny. Rozloha biotopu týchto priekopníkov sa znižuje a ich vyhliadky do budúcnosti sa zhoršujú. Majú to na svedomí najmä zregulované toky, ktoré neprinášajú riečne piesky, v ktorých ďalej nevyvíjajú a nepremiestňujú v krajine. Nové

pieskové duny teda nevznikajú a na starých sa už vďaka sukcesii často vyskytujú vývoje pokročilejšie rastlinné spoločenstvá, s ktorými vytvárajú mozaiku. Nadväzujúcim sukcesným štádiom biotopu *6120* s intenzívnym procesom tvorby pôdy a bohatším druhovým zložením je biotop *6260 - panónske travníno-bylinné porasty na pieskoch*, ani ten však nedosiahol priaznivejšie hodnotenie. Oba typy biotopov sa vyskytujú na Podunajskej a Východoslovenskej nížine.

Rašeliniská predstavujú špecifický typ mokradí, ktorých vegetácia sa podieľa na tvorbe rašeliny. Ohrozené sú všetky typy týchto spoločenstiev, vrchoviská i slatiny. Ich stav je nepriaznivý. Do tejto skupiny sú zaradené aj *penovcové prameniská (7220)*, ktoré sú taktiež v nevyhovujúcom stave, no najhorší je stav biotopu *7150 - depresie na rašelinných substrátoch s Rhynchospora alba*, ktorý má výrazne oceánický charakter a u nás sa veľmi vzácne vyskytuje len maloplošne v Borskej nížine. Nedostupný terén a obmedzený záujem z hľadiska využívania dopomohol skupine *skalných biotopov a jaskýň* k dobrému stavu. Napriek tomu môžu byť biotopy tejto skupiny ohrozené. U suťín, napr. odoberaním materiálu na stavebnú činnosť, či náhlou zmenou mikroklimy v dôsledku odstránenia drevín na lokalite, ktoré by mohlo spôsobiť vyschnutie spoločenstiev. Na skalných stenách je potrebné obmedziť horolezectvo a skalolezectvo. *O neprístupných jaskynných útvaroch (8310)*, ktoré na rozdiel od väčšiny biotopov charakterizujú skôr živočíšne druhy ako vegetácia, máme najmenej informácií, a preto je celkové hodnotenie ich stavu neznáme.

Celkový trend vývoja areálu *lesných biotopov*, ktoré sú najpočetnejšou skupinou biotopov na Slovensku, je veľmi priaznivý. U polovice sa zväčšuje a stabilný je takmer u 30 % typov biotopov. Aj to prispieva k pomerne priaznivému hodnoteniu celkového stavu lesných biotopov (viac ako 40 % lesných biotopov európskeho významu sa nachádza v priaznivom stave). Najrozšírejšími sú u nás bučiny: *kyslomilné bukove lesy (9110)*, *bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy (9130)*, *javorovo-bukové horské lesy (9140)*, *vápnomilné bukove lesy (9150)*. Tie spolu so vzácnymi *reliktnými vápnomilnými borovicovými a smrekovcovými lesmi (9100)* vyskytujúcimi sa na extrémnych skalných stanovištiach a *smrekovcovými*

limbovými lesmi (9420) vtrúsenými v smrečinách na hornej hranici lesa alebo v porastoch kosodreviny (len v TANAP-e) vykazujú priaznivé hodnotenie vo všetkých parametroch. Ojedinelo sa vyskytujúci prioritný biotop *panónske topoľové lesy s borievkou (91N0)* v okolí Čenkova je jedným z najviac ohrozených lesných biotopov. Ide o lesné spoločenstvo zaujímavé „spolunaživaním“ porastov topoľov s krovínovým poschodím borievky, topoľa, dráča, vtáčieho zobu a duba cerového, bez lesných druhov v bylinnej vrstve a naopak so zastúpením stepných tráv. Stav tohto biotopu na Slovensku je zlý a naďalej sa zhoršuje. Biotop vyžaduje cieľnú starostlivosť prostredníctvom odstraňovania expanzívnych druhov (agát, pajaseň) a extenzívne spásanie dobytkom. Územnú ochranu sa mu snažíme zabezpečiť v rámci NPR Čenkovská lesostep. K najohrozenejším lesným biotopom, ktorých stav na Slovensku sa zhoršuje, patria aj *dubovo-hrabové lesy lipové (9170)*, ktoré sa na Slovensku zachovali len na niekoľkých desiatkach hektárov v Hornádskej a Podtatranskej kotline, ale aj *lužné vrbovo-topoľové a jelšové lesy (91E0)*, ktoré sú ohrozené poľnohospodárstvom, pestovaním topoľových monokultúr, výstavbou priehrad a vodných elektrární, ako aj budovaním dopravnej siete (tab. 6, pozri prílohu, s. 23).

Kvalita údajov reportingu

Čo sa týka kvality údajov o druhoch, prevažujú údaje strednej a nízkej kvality, údajov založených na vedeckých štúdiách je len minimum (najmä vyššie rastliny). Až 36 % údajov o druhoch je odhadovaných, odvodených len z čiastkových, často náhodne zozbieraných údajov. Najmä živočíšne skupiny, ako sú ryby, netopiere či bezstavovce, sú nedostatočne preskúmané. V prípade biotopov takmer všetky údaje pochádzajú z čiastočných terénnych prieskumov doplnených o odvodené informácie. To je prípad 18 lesných biotopov, ktorých stav je možné čiastočne odvodiť z ekologických prieskumov pred prípravou lesných hospodárskych plánov. Pomerne dobré údaje pochádzajú aj z mapovania travnínej a rašeliniskovej vegetácie. Z biotopov je odhadovaných „len“ 14 % údajov, ktoré tvoria najmä sladkovodné a skalné biotopy. Ako v prípade chránených druhov, tak aj pri biotopoch je potrebné brať do úvahy, že na presnejšie vyvodzovanie záverov ich stavu je potrebný systematický monitoring. Doterajšie údaje poskytnuté pre reporting sú často len orientačné, vyjadrené expertným odhadom, ktorý nemusí vždy odrážať reálny stav. Rovnako chýbajúca pravidelnosť kontroly lokalít, absencia používania rovnakých metód zberu, zapisovania a úschovy dát je problémom súčasného stavu vo vedeckej činnosti. Určitá forma jednotnosti je potrebná hlavne pri vyhodnocovaní údajov a vyslovovaní záverov, ktoré by mali vychádzať z uniformných dát. Z tohto pohľadu je potrebné navrhnuť nové, resp. zjednotiť existujúce metodiky pre monitoring, ktoré by boli funkčné v praxi. Čo najskôr je potrebné začať so samotnou realizáciou monitoringu priamo v teréne, a to nielen kvôli splneniu si povinností SR vyplývajúcich zo smerníc EÚ, ale hlavne pre efektívnu ochranu prírody založenú na vedeckých podkladoch z terénu.

Ján Černeček
Martina Mihalíková
Andrej Saxa

Štátna ochrana prírody SR Banská Bystrica

Rumex turnianska (Onosma tornensis), vzácny endemit (foto: J. Černeček)

Teplomilné submediteránne dubové lesy (91H0*) - prioritný biotop európskeho významu (J. Černeček)

